

Politikai
röpiratok,

60.

Colli's 204

MIRŐL SZÓL
A KÖZEGÉSZSÉGÜGYI TÖRVÉNY?

IRTA

ÉS A DEBRECZENI ORVOS-GYÓGYSZERÉSZ-EGYLET
1876-IK ÉVI MÁJUS HÓ 26-ÁN TARTOTT ÜLÉSÉBEN
ELŐADTA

DR. ZELIZY PÁNIEL.

12.

DEBRECZEN.
KIADJA A DEBRECZENI ORVOS-GYÓGYSZERÉSZ EGYLET
1876.

Levél helyett tisztelettel kérjük a kiadói előszó szives
figyelembe vételét.

60
466

MIRŐL SZÓL
A KÖZEGÉSZSÉGÜGYI TÖRVÉNY?

IRTA

ÉS A DEBRECZENI ORVOS-GYÓGYSZERÉSZ-EGYLET 1876-IK ÉVI
MÁJUS HÓ 26-ÁN TARTOTT ÜLÉSÉBEN ELŐADTA

DR. ZELIZY DÁNIEL.

DEBRECZENBEN.

KIADJA A DEBRECZENI ORVOS-GYÓGYSZERÉSZ-EGYLET.

1876.

616752 00764950

1876. JUNE 12

DEBRECENI KÖNYVTÁR

Dr. Ballagi Géza

Dr. BALLAGI GÉZA.

Szerző előszava.

E tanulmány megírására az ügyszeretet és egy elv buzdított. Ezen elv vagy egyéni meggyőződés az elmélet és gyakorlat értékének elfogulatlan megítélése után keletkezett bennem, s úgy fejezhető ki, hogy a mely eszméket az elmélet megteremt: azokat a gyakorlat van hivatva terjeszteni.

A közegészségtan elveinek terjesztésére ugyan nem ilyen csekély gyakorlati erő kell, mint az enyém, — kivált mikor azok terjesztését az alkotmányos életben legfiszteltebb erő: maga a törvény már magára vállalta.

De talán nem egészen kárhoytatni való azon törekvés, mely a kevésbé ösmert tárgyat népszerűbb alakban igyekszik megvilágítani, mint a paragraphusok olvasmányak nem nevezhető alakja.

Azon merész lépésre is megvolt a szándék bennem, hogy e csekély művet — melyet a könyvirás mértékével meglatolni sem lehet — kiadjam.

Azon hit is megvolt bennem, hogy a mai körülmények között, midőn az elméket a politizálás erősen fogva tartja: midőn a kedélyeket a politikai hirlapirodalom egy része minden szépet nélkülöző irány-gyakorlataival a szenvedélyességig felizgatta: ez a néhány lap ösmertlen természetű tárgyával csakugyan magánál is kevesebb számú olvasóra számíthat. S nagyon elég lesz, ha e rövid irat amnyit eredményez, hogy a benne is fejtegetett s az egész haza közönységét egyiránt érdeklő ügy olyan egy vagy két helyen beszélgetés vagy gondolkozás tárgya leend, hol az ezelőtt mellözve volt.

De egy, a dicséretet magában rejtő tény közbelépett, s az egyéni bátortalanságot aggodalmai alól felmentette.

Ugyanis, a midőn e művet szerzőjének a debreczeni orvos-gyógyszerész-egylet ülésében felolvasni szerencséje volt: az egylet elhatározta, hogy azon czélt — melyet a sorok írója táplált — erkölcsi és a legkisebb haszon vágyától is mentes anyagi támogatásával elérni segédkezett nyujt.

A debreczeni orvos gyógyszerész-egylet magát nyilvánította a mű kiadójának.

S ezzel bírált, erkölcsi uton jutalmazott, s a magyar hazafiság terén elismerésre méltó tettet vitt végbe a nevezett egylet. Ugy hiszi

a szerző.

A kiadó egylet előszava.

Gyakorló orvos és egyleti tagtársunk tollából eredt ezen művet oly czélból adja ki a debreczeni orvos-gyógyszerész-egylet, hogy az abban foglalt eszméknek a magyar haza irányadó rétegeiben tért foglalni segítsen.

Ehez képest megküldi azt néhány példányban a törvényhozó testületnek, tudományos intézeteknek, hatóságoknak, a sajtó közlönyecinek, országos egyleteknek, orvos-gyógyszerész, casinó stb. egyleteknek, olvasóköroeknek, könyvtáraknak s egyes tekintélyes férfiaknak.

Az iránt, hogy a szétküldés hiányosabb lesz, mint azt maga az egylet is óhajtaná, szives elnézést kér

a „Debreczeni orvos-gyógyszerész-egylet“

kiadó bizottsága.

Tisztelt egylet!

Előadásomnak közérdekű tárgyát hat rövid fejezetbe osztotam be. Így gondoltam azon czélt elérhetni, melyszerint dolgozatom könnyen áttekinthető legyen. Együttal ezáltal azt a szolgálatot is véltem megtenni, hogy a szakavatott hamarabb bírálhat s ítélhet a mű felett; a tárggyal ösmeretlen pedig azt hamarabb felfoghatja. Öt fejezet czime igyekszik azok tartalmára lehető világot vetni. Az utolsó csupán rövid befejezésnek kíván látszani.

E fejezetek a következők:

I.

Szabad-e a jelen században a közegészségügy rendezését halasztani?

Még nem lépett életbe, de már szentesítve s törvényhozá-sunk előtt kihirdetve — olvasó hazai közönségünk számára hivatalos lapban is, külön is híven lenyomatva van az a törvény, melynek első cikkelye azt hirdeti Magyarországnak, hogy: „a közegészségügy vezetése az államigazgatás köréhez tartozik.“

Ez az a törvény, melyről javaslat korában az illető országgyűlési bizottság előadója azt mondotta: „hogy ha van törvényjavaslat, a melyre elmondható, hogy azt a szükségesség indokolja, úgy bizonyára ez a törvényjavaslat az. Mert csak egy tekintet elmaradott közegészségügyi viszonyainkra, csak egy futó pillantás a legközelebbi járványok alatt szerzett tapasztalatokra, és egy pillantás népesedési kedvezőtlen viszonyainkra, mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy e téren törvényhozásilag mielőbb tenni kell, mielőbb tenni szükséges.“

Az ügy iránt tiszta érdeklődést olvashatunk ki az idézett szavakból, melyeknek folytatása — annak feltüntetése végett, hogy a jelenlegi országgyűlésnek mielőbb közegészségi törvényt

kell alkotni — felhossa azt is, hogy nálunk idáig csak egészségügyi kormányrendeletek vannak, „ezektől pedig annyi eredményt várni nem lehet, mint a minőt egy a közegészségügyre ható összes tényezők combinatiójára alapított törvény életbe léptetésétől várni lehet.“

Általánosságban — melynek a hazai szempont is alá esik — az én csekély véleményem szerint bővebben is lehet azt okadatolni, hogy miért nem halasztandó ma már — a XIX-dik század végső negyedében a közegészségügy törvényes elintézése.

Az egészségügy terén törvényes intézkedést tenni, nemcsak a folyó század feladata.

Feladata volt az a lefolyt századoknak is. Csak hogy e feladatot a közigazgatás elméletben sem ösmerte magáénak. Inkább az igazság szolgáltatás terén merültek fel olykor oly dolgok, melyek idevágóknak látszanak. S ilyenkor tettek is valamit e tekintetben a már csak emlékezetben élő patrimonialis törvényszékek s általában a törvénykezési szerepükben *forum* nak nevezett testületek. S intézkedéseik összesége „*Medicina forensis*“ név alatt — habár szűkebb és módosított értelemben átmaradtak a jelen korra is.

De csak az államélet fejlődésének legújabb korszaka, melyben Stein Lőrincz szavai szerint „nem az elvont constitutionalismus intézményei, szabadsági és egyenlőségi jogok, államformák és alkotmányi biztosítékok, választási és szavazási rendszerek egy vagy két kamararendszer stb. képezik az elmélkedés és discussió főtárgyát, hanem az a kérdés, miként szervezendő a közigazgatás; mily igazgatási intézmények és formák felelnek meg az alkotmányos élet s a gyakorlati közszükséglet igényeinek“ -- mondjuk csak ezen korszak jutott azon meggyőződésre, hogy az állam belügyeinek tekintélyes sorozatába mulhatatlanul be kell venni a közegészségügyet is.

S minthogy ma már tudva van, hogy

a közegészségügy és tan nem annyi mint törvényszéki orvostan — vagyis az orvostannak az igazságszolgáltatás terén időnkint megkivántató tanubizonyosság tétele, s ezen bizonyosságtételekhez megkivántató szakismereteknek tudományos rendszerbe szedett összesége; —

s minthogy kitisztázva van, hogy az államnak a személyi élet különböző ágaiba beleszólási, igazgatási joga van; —

s minthogy az államok e jogot tényleg gyakorolják:

ezen körülményeknél fogva nem halasztható tovább, hogy az egyes államok kormányai a közegészségügyet a belügyi rendezés tárgysorozatából kihagyják.

A közigazgatás szellemének ezen tudatra ébredésén kívül azért sem szabad a törvényhozásoknak e tekintetben késni, mert a közegészségtan bármennyire új és szűk körben ismert legyen is — már létezik; már a rokonnak látszó tudományágak keverékéből, zavaros oldatából kivált jegőcz, s a beligazgatás egyik alapkövéül szolgálni minden pillanatban kész.

II.

Áttekintés a közegészségügyi állapot felett hazánkban.

Most már vessünk „egy tekintetet elmaradott közegészségi viszonyainkra“, azon térre, a melyen más országok is csak úgy elmaradottságról panaszkodnak, mint mi, hanem azért régebben dologhoz fogtak — mert jobban hozzáfoghattak — mint mi.

A közegészséget — mint az állam tulajdonát tekintve — nem elég csak időnkint megjelent közveszélyek ellen rendőrségi uton védelmezni, hanem azt közigazgatási eszközökkel folytonosan jó karban tartani, sőt javítani szükséges, örökösen kikiujuló sebeit, minden napi romlásait pedig különféle állami vagy községi intézetek segélyével behegeszteni, gyógyítani kell.

Ezen alapeszméket — hogy az előadandókat rendszerbe osztva lehessen felsorolnom — Stein Lőrincz bécsi egyetemi jogtanár „Államigazgatás és az igazgatási jog alapvonalai“ című művéből merítettem (magyarra fordította Kautz Gusztáv győri jogakadémiai tanár).

S ha ezen irányokban hazánk állapotát átvizsgáljuk: mind-ekkorig nagyon parlagon hagyott tért találunk, melyet a közérdek nem képes — ösztönözve sem érzi magát — elfoglalni; s így az államnak sincs azon a tájon mire felügyelni; az az egykét írópenna pedig, a mely ezt a miveletlen földet nagy nehezen szántogatja, olyan sekély barázdákat csinál, hogy azok ma vannak, holnap nincsenek.

Az egészség rendőri intézkedések azon fajával, mely járványrendészet néven szerepel, erősen el tudunk és szoktunk késni. Az a nehezen forgó apparátus, mely a szaktudománynak ilyenkor — járvány idején — mindennek felibe került rendszabályait mibe sem

vevő közigazgatási férfiakból s hatáskör nélkül a tettek mezejére indított szakférfiakból áll össze egy egészszé: rendesen csak akkor kezd működni, mikor a keletről feltámadó szélvész, vihar hozzánk már lecsapott. Pedig az a rémület, mely az ilyen közveszély előtt s az a pusztulás, mely annak utána szokott járni, s az ezekből meritett tapasztalás eléggé meggyőzhetett volna már államot, társadalmat a felől, hogy mily nagy veszély rejlik ilyenkor a késedelemben, s mennyire szükséges volna jó előre intézkedni.

Hazánkban az 1873-diki cholera-járvány 450 ezer embert tett beteggé; ennyi embert károsított meg egyelőre egészségében, pénzében, munkaerejében. Nagyobb eset, mintha egy hatalmas birodalom összes hadserege megbetegült volna, s azok közül majdnem 200 ezerrel szaporodott a halottak országa. Ki tudja, valyon tévedek-e én akkor, midőn azt állítom, hogy ezen borzasztó eredmény kisebb lett volna az esetben, ha az egészségrendőri teendőket az egész haza területén kellő időben, kellő gyorsasággal, kellő erélylyel végrehajtották volna? Talán nem. Következő tény feljogosít engem ezen kérdés felvetésére. Debreczenben az 1873-diki cholera-járvány alkalmával a 46-dik honvéd zászlóalj és 16-dik lovas század parancsnoksága, az egészségügyi tisztet teljesítő orvos tanácsára megszüntette az akkor, u. m. a nyári hónapokban napi rendre vett hajnali katonai gyakorlatokat, s megtette a táplálkozási viszonyok jobbítására irányított rendkívüli intézkedéseket s adott ki olyan napi parancsot is, melynek pontjait az orvos fogalmazta s az eredmény az lett, hogy — mint az ide vonatkozó orvosi napló bizonyítja — az akkor tényleges szolgálatban volt honvédségben egyetlen egy cholera-halálozási, sőt egyetlen egy cholera-betegülési eset sem fordult elő.

Ezen, a jelen századot kiválóan sujtoló járványos betegségen kívül csak a hólyagos himlő ellen történik nálunk egészségrendőri eljárás, a tehénhimlőnek rendszeres, de még sem mindenkire kiható beoltása alakjában.

Más járványosan fellépő betegség ellen semmi egészségrendőri eljárás nincs gyakorlatban; pedig itt van köztünk, egy hazát lakik velünk a járványokban is dühöngő hideglelés. Az állam figyelme még fel sincs ébresztve arra a fontos körülményre, hogy

a hideglelés-járványok idejében csak ugy szükségesek a közigazgatási egészségrendőri intézkedések, mint a chorelánál és hogy

azt a roppant veszteséget, melyet munkaerőben, testi egészségben, sőt kissé szűkebb határok közt életben is szenved ilyenkor a haza népe — az orvosi tudomány segélyével, hatalmával a legkisebb mértékre lehetne leszállítani.

Ezen komoly és veszélyes honi betegségnek az állam részéről mibe sem vevése, a benne sinylődő nép részéről pedig a gondviselés bölcs belátására bizása, tehát más szóval szintén elhanyagolása napi renden van. Csak a magát gyógyíttató beteg és az orvos méltányolják azt eléggé, sejtve, meg tudva azt, hogy a hideglelés elhanyagolása az egészséget mélyen és tartósan megrendítő káros következtéseket vagy néha halált szokott maga után vonni.

S ha ilyen jól ösmert közveszély ellen sem tudunk vagy nem szoktunk s nem is akarjuk megszokni közigazgatási járvány-rendészeti eszközökkel védekezni, ugyan mire számíthatunk a roncsoló torokloddal, vagy más életpusztító járványos bajjal szemben.

A szorosabb értelemben vett egészség-rendőri ügyek közül némelyek hazánkban vagy a gyakorlatban alig, vagy csak papiroson vannak egy részben rendezve; vagy köztudomásu közegészségügyi visszaélések mind a hatósági gyakorlatban, mind papiroson mellőzve vannak; vagy végre némely közegészségügyi tárgy — mint valami fel nem fedezett világrész — jelentőségében egészen ösmeretlen.

Igy hiányosan van gyakorlatban a közerkölcsiség rendszete.

Csak papiroson van szabályozva a mérgeknek nevezett anyagok árulásának ügye.

A hatósági felügyelet körén kívül állanak nálunk, sőt a büntetés ellen látszólag kivételt képeznek az olyan egyének, kik nem a személyes vagyon ellen törnek ugyan észrevétlenül, alattomosan, hanem az egyesek jóhizeműségét kizsákmányolva, személyes, de voltaképen nem szabados érdekeik megvalósítása közben, ellopják a mások egészséges napjait, hónapjait vagy éveit; kik az elvesztett egészséget vissza nem adják, hanem az ily módon megkárosodottakat hatóságilag engedélyezett eszközökkel, melyek mindent megígérnek, a mit csak meg nem adhatnak, az u. n. titkos szerekkel még mélyebben megkárosítják.

Hatósági felügyelettől mentesek azok, kik eredeti szerepkörükből kiesve, a gyógytan műkedvelőivé válnak, az orvosi rendtiszteletbeli lovagjaivá ütik fel magokat, s az alapos tudomány

kulcsával megoldható betegségek nagy talányainak neki rohan-
nak a képzeletek és halvaszületett gondolatok zürzavarával.

Az épen elmondott bajokra ráadásul fel kell említeni azt a
szomorú tapasztalatot is, hogy a közhiedelem ellenében még bizo-
nyítgatni is szükséges azt, hogy a kuruzsolás és leirt rajongás
kérdése nem az orvosi rend ügye, hanem közegészségügyi fon-
tos tárgy.

Olyan intézkedéseknek nyomára sem találunk, melyek által
a szesz italok — különösen a pálinkaivás körül ragály módjára
terjedő mértékletlenség korlátoltatnék. Pedig ez a körülmény
nagy figyelemre méltó, mert hatása a népesedést előmozdító
állami fontosságú nagy célokba ütközik, s káros következményei
többek között az utódok szellemének a népszellemnek romlását is
előidézik.

A munkás osztály gyermekei — kiknek időelőtti munkára
szoritása semmiféle hatósági ellenőrzés alatt nem áll — korán
benső viszonyba lépnek a pálinkával, életök megrövidítésének
egyik igen biztos eszközével.

Még némely vallásos szokások — mint napokra terjedő bój-
tölések — magok is tápot nyújtanak az alsóbb néposztálynál a
pálinka ivásra, s épen nem titkosan működő rugók a közegészség
veszélyeztetésének elborzasztó munkájában.

Ide tartozik a rendezés első lépése után nálunk réges-régen
megakadt halott és tetmetkezésügy ; mely ügyek azért tartoznak
a szorosabb értelemben vett egészségrendőri intézkedések körébe,
mivel az élet megszűntével fellépő s bomlás jellemét viselő vegy-
tani változások az egyesek és a közönség egészségére veszélyesek.

Ezek után nézzünk szét azon kérdések között, melyeknek
helyes megoldása a közegészség előmozdítására vezet, tehát a
melyeknek intézése nem rendőrségi, hanem egyenesen közigaz-
gatási feladat.

Ezen mondhatni életkérdések némelyike főképp városi színe-
zetűnek látszik, de van köztük, ha több nem, legalább egy olyan,
mely országos fontosságú, s mint ilyen is első rendű.

Házaink, melyeket építésük alkalmával, tekintettel falaik
szilárdságára s tekintet nélkül szobáik szükséges ürterére, vilá-
gosságára, szellőztethetőségére, helyhatósági megfigyelés alá
szokás vetni, a mennyire jók sok házbér beszerzésére: annyira
rosszak a beköltözők egészségügyi szükségleteinek fedezésére.

Az udvarokon, utczákon nem is keressünk — mert hiába ke-

resnénk — tiszta, romlatlan levegőt; azt már csak az erdők vagy faluk kiváltsága gyanánt tekintjük s oda megyünk utánok.

A kiépített csatorna-hálózatokat nem ösmerjük sem elég fontos, sem sürgős ügynek, hanem engedjük a városok talaját az állati testből kiküszöbölt anyagok által — a jövőre minden tekintet nélkül — megfertőztetni.

Közvágóhidak létesítését bizzuk idegen országok bölcs belátására. Itthon nem is vesszük észre, hogy azok mindenütt, a hol naponkint nem egy ember vág s nem egy állatot vág, tizszeresen, százszorosan, meg sok százszorosan szükségesek.

Az ivó víz kérdésében minden irányban elégségesnek látszik, ha a kút meg van ásva s szerkezete ártésiai.

A kézműves, iparos műhelyeit sem szakértő vélemény, sem parancsszó nem látogatja meg; s így senki sem adja tudtára az övéi jólétéért izzadó családfőnek: itt ne dolgozz, mert szemed, tüdőd vagy véred okvetetlenül megromlik.

A közoktatás terén — tehát ezen nagy fontosságú országos ügyben, a népnevelést czélozó nagy törekvés mezején — az egészségi tekintet oly botrányos mellőztetésben részesül, hogy azt hiven leírni csak nagyon sok panasz, nagyon sok keserű szemrehányás segélyével lehetne. A népiskolák, közép és felső tanodák egészségi szempontból történt megfigyelése után azon leverő tapasztalásnak kell kifejezést adni, hogy nálunk iskolának itt-ott olyan hely is jó, a mely más célra nem használható.

A közigazgatás egészségügyi ága kiterjed a börtönök, fegyházak s laktanyákra való felügyeletre is. E tekintetben hazánkban nagyon kevés történik.

Térjünk át ezek után a közegészségi igazgatás azon részére, mely Stein Lőrincz szavai szerint „a közegészségnek valóban fenlévő háborításait leküzdeni van hivatva^{*)}”, s a melyet nem minden irányban találóan ezen szerzővel közgyógyászat névvel vagyok kénytelen megjelölni. Mert

a társadalmi élet olyan-féle égető kérdései is tartoznak ide, melyek elhárítását csak akkor nevezhetjük el gyógyításnak, ha elébb azon állapotot, melyben pl. a bölcsőtől megfosztott gyermek családi és keresztnév helyett azt a borzasztóan rideg nevet kapja, hogy lelencz, — vagy azon állapotot, melyben a sorsa részéről öreg korában elnyomorodás nyugdíjára kárhoztatottnak fejt

*) Lásd a Kautz-féle fordítás 90-dik lapján.

nincs hova lehajtani — betegségnek nevezzük. De másfelől, pl. a közigazgatási felügyelet alá vont gyógyfürdők ügye egyenesen s nemcsak átvitt értelemben közgyógyászati ügy.

Nézzünk szét már most egy kissé részletesebben a közelet eme gyászos színezetű jelenségei közt.

Van olyan csecsemő, kit az anyai kezek kitétek és kitesznek a decemberi hidegnek, de nincs menhely a haza egyes pontjain, hova a meglett szerencsétlent vinni lehetne, a hol arra ruhát s testi meleget adnának, a hol megápolnák, felnevelnék.

Van olyan szegény, a ki lova mellé magát is szekérbe fogja, s úgy keres egy éhező családnak, de ha beteg lesz: talál-é városában jó levegőjű kórházi termet, a hol olcsó pénzért megtalálná az orvost, gyógyszert, ápolást, miknek árát otthon. nem birná kifizetni?

Van, a kit mások kiforgattak vagyonából, vagy tűz megemésztette mindenét, vagy járványok elsodorták kereső társát. élő örömeit s egy idő múlva bomlott hajakkal, bomlott beszéddel kóborolja be egyik vidéket a másik után. De az ilyen nem talál községében vagy megyéjében egy kis szobácskát, hol a boldogabb emberek vagy az állam könyörülete azt mondaná neki: itt nem keltesz magad körül emberi borzadályt s az te körülötted elhagyatottságot, itt nem hagy a közöny megéhezni, s éhen, szomjan vándorolni tovább-tovább. Még emnyire nem vagyunk; hanem az eféle szerencsétlen idegen megye árkában válik meg rögeszmés életétől.

Van, a ki éveken keresztül véres verejtékkel kereste s ette kenyérét, de azután tagjai elnyomorodtak; — van, a ki szemrontó munkában megvakult — egy gép ütese következtében megcsontult, megsiketült, megnémult s öreg napjaiban az él-halálnak van kitéve, vagy a koldusbotot kell felvennie — ha birja; — van, a ki szélütötten másoknak egy darab kenyérért kutra járó cselédje: de mindezen szerencsétlenek, éltük ezen szomorú szakának kezdetén nem mehetnek be oly hajlékba, mit az emberi szeretet, állami gondviselés az elaggottaknak, nyomorékoknak szokott építeni, hol az arra képesek nekik való pénzt érő munkával térítenék vissza részben vagy egészben gondviselőiknek, a mit azok reájok költenek.

A betegségüktől közhelyeken — gyógyfürdőinkben — megszabadulni kívánók nyomára sem találhatnak olyan helyhatósági vagy állami intézkedésnek, mely az ő érdekeik figyelemmel kísé-

réséből eredt volna; s így elvitázhatatlan igazságuk van, ha külföldre mennek, a hol a felsőbbség gondozásának jeleit is megtalálják.

Az eddig mondottakban kívántam hazai közegészségi viszonyainkat körvonalozni. Elmaradott állásponton vannak ezek az országgyűlési közigazgatási bizottság előadójának f. é. február 23-án tartott országos ülésben tett s már idézett nyilatkozata szerint is. Azonban sajnos, hogy a hazai közegészségügynek sem ennyi részletezése, sem ennél terjedelmesebb avatottabb elemzése nem történt ott meg. Talán feleslegesnek látszott ez akkor, midőn egy sok munkával készült törvényjavaslat került a tárgyalás napi rendjére, hogy tartalomdús fejezeteivel beszéljen ama fontos közügy mult vagy inkább jövőendő miben létéről.

III.

Közegészségi törvényünk tartalma.

Közérdekűnek tartom az előrebocsátottak után a hazai közegészségügy rendezése céljából alkotott törvénnyel röviden foglalkozni s legalább annyit feltüntetni, hogy mikről intézkedik a magyar törvényhozásnak e nemű első szülöttje.

E törvény két egymást kiegészítő része közül az első számos fejezetben, „egészségügyi intézkedések“ czimvel, azt adja elő, hogy törvényhozásunk a közegészség legszélesebb értelmű érdekében mi teendőket parancsol hazaszerte végrehajtani.

A másik, három fejezetben azt részletezi, hogy a közigazgatás szakértő vagy nem szakértő tisztviselői közül kinek van s minő szerepe van az egészségügyi intézkedések terén.

A közegészség előmozdítására és megőrzésére szolgáló intézkedésekkel először csak e törvény II-ik fejezetében találkozunk.

Az I-ső fejezet „Általános határozatok“ czimén a közigazgatás jelenére szép világot vető s már szóról szóra idézett I-ső §. után „a közegészség fentartására javítására és a megromlottnak helyreállítására“ szolgáló intézkedésekkel a hatóságokat, a kihágások megbüntetésével a rendőrségeket bizván meg, néhány elég terjedelmes §-ban a rendőri bíraskodás fokozatait, a büntetések 300 frtig vagy 60 napi fogságig is terjedő eshetőségeit, veszélyes anyagok, szerek és készítmények jogtalan vagy közveszélyes ke-

zelésénél az elkobzás vagy megsemmisítés foganatosítását, fellebbezés módozatait sorolja elő.

Ezektől eltérőleg a II-ik fejezetben szorosán egészségügyi rendeleteket olvasunk. Mindjárt a 9-dik §. szerint „a belügyminister oly vidékeken, hol a halálozás járvány nem létében a rendes arányt tetemesen felülmulja, saját küldöttje által e körülmény okait kinyomoztatja“ stb. Egy másik §. a hatóság kötelességévé teszi „a lakhelyek légkörének tisztán tartása tekintetéből, posványok, mocsárok lecsapolását, kiszáraitását, csatornázás behozatalát, növényzet ültetését; lakházak építésénél a közegészségi feltételek figyelembe vételét; az elárusításra szánt hus előleges szemle alá vételét, általában a piaczi rendészet gyakorlását; iparüzletekre irányuló közegészségi felügyeletet; szülőházak, lelenczek, dajkaságba adott kisdedek orvos-rendőri felügyelet alá vételét; állatok részéről támadható veszélyek elleni intézkedéseket. Általában tárgyban gazdag — mondhatni — zsufolt fejezet.

A III-dik fejezet nemes irányát a kezdő 19-dik §. törvényeknél megszokott száraz szavakban ugyan, de azért sok szépet, igaz emberszeretetet magába rejtve árulja el, mondván, hogy „a gyermekek egészségi állapota hatósági felügyelet és intézkedés tárgyát képezi: „Intézkedés a gyermekek és oskolák iránt“ címen. Óltalom alá veszi e fejezet egyik részében a törvény a nyilvános dajkaságba adott csecsemőket, de más gyermekeket is egészséges és beteg állapotjukban; másik részében pedig a tanítás jótéteményét elértteket a népiskolától kezdve s a középtanodán folytatva, az egyetemek küszöbének utolsó átlépéseig.

A IV-dik rövid fejezet az állami fegyházak és börtönökre vonatkozó egészségügyi felügyeletről szól.

Az V-dik szintén rövid fejezetet hiven tükrözi vissza kezdő §-a, melyszerint „rögtöni balesetek, valamint gyanítható tetszhalál alkalmával a segélynyújtás mindenkinek, ki ehhez tettel vagy tanácscsal járulni képes, kötelességében áll.“

A VI-dik fejezet az orvosi gyakorlatra jogosítás, —

A VII-dik fejezet a szülésznői gyakorlatra jogosítás feltételeiről szól.

A VIII-dik fejezet a kuruzslást röviden, de a hazai orvosok mondhatni egyhangu véleménye szerint — hatástalanul tiltja. A törvény és az orvosok felfogása közt feliratokban kifejezett különbséget, bár az nem csekély, roppant könnyen fel lehet tüntetni. A törvény ezen szövegéből: „orvosi gyakorlatra nem jogosított

egyéneknek betegeket keresetképen gyógykezelni és díjazás mellett gyógyszereket rendelni tilos" — az orvosok csak a „keresetképen“ és „díjazás mellett“ szöveget kérték kihagyni. De e kérés nem teljesült.

A IX-dik fejezet a köz- és magán-, törvényhatósági, községi vagy társulati kórházak némely kellékeiről, a kórházi ápolás, — igazgatás, — elegendő személyzettel való berendezés módozatairól 15 §-ban kimerítőleg rendelkezik.

A „tébolydai ügy“ című X-dik fejezet, tekintettel az elmebetegségek lehető meggyógyítására s kiváló tekintettel arra, hogy senkit magánjogi viszonyaiban a tébolydába juttatás által megzavarni ne lehessen, körülményesen intézkedik.

A XI-ik fejezet felibe az van írva, hogy „vasuti és hajózási egészségügy.“ Azonban ez a rövid fejezet, a címe alá vett ügyben — a jogászok szavaival élve — érdemlegesen nem intézkedik, csupán csak kilátást nyújt e téren teendő intézkedésekre.

A XII-dik fejezet a járványos időkben multhatatlan teendőkről általánosságban erélyesen intézkedik. Figyelemre méltó s dicséretes dolog, hogy e fejezet két §-ába egy nem járványos, de ragályos s világpolgári szerepűnek nevezhető betegség is fel van véve, s ellenében feltétlen helyeslést érdemlő szabályok vannak törvénybe ígatva. Függelékül a közerkölcsiség kérdésének rendeleti uton történő szabályozása van érintve.

A XIII-dik fejezet a himlőoltás körül követendő eljárásról minden irányban gondosan rendelkezik; jelentőségének legmagasabb pontját azon elv kimondásában éri el, melyszerint „a védhimlőoltásügy állami intézmény“.

A XIV-dik fejezet a gyógyfürdőről s ásványvizekről szólva, a gyógyfürdők jellegét megállapítja, azok felszereléséről, rendtartásáról általánosságban szabatosan rendelkezik, emelkedésükre, az új építkezések 20 évi adómentessége által s az által, hogy posta és távirda létesítését a fürdőkben állami segélyvel igéri eszközölni, remélhetőleg nagy lendületet ad. Kár, hogy természetes ásványvizekben annyira gazdag hazánkban a mesterséges ásványvizek gyártására engedélyt ad, habár ezt meglehetősen megszorítások mellett teszi is.

A XV-dik fejezet a holttestek körül követendő eljárás leírása közben a rendőrségi feladatok teljesítésére megfelelő tágtért biztosít, a tudomány egyik éltető erőnek törvényesen forrást nyit; a temetkezés vagyoni vagy egyházi részről jöhető akadá-

lyait elhárítja; temetőkről, sirboltokról, egészségügyi szempon-
tokból kimerítően rendelkezik. Az egész fejezet itt-ott újat s a hol
nem azt: előhaladást foglal magában.

A XVI-dik fejezet azon közegészségi intézményről szól,
mely azért emelkedik a közügyek magaslatára, mivel minden
egyestre jótékonyan kiható szereppel bír a társadalmi vagy mond-
juk állami életben. Ezen ügy a gyógyszerészet ügye. A szóban
forgó fejezet a gyógyszerertár, mint vagyon feletti tulajdonjogról,
a gyógyszerertárok fajairól, azok felállíthatásának feltételeiről,
kezelésének módjáról, a gyógyszerész kötelességeiről általános-
ságban kellően intézkedik. A nálunk kétféle gyógyszerertári tulaj-
donjog kérdésében a hazai gyógyszerészek a jelen törvény által
el nem ért egyöntetűséget óhajtották volna, s feliratokban is
kérték.

Ezen XVI fejezetben az egészségügyi intézkedések tárgy-
sorozata véget érven: a törvény áttér a közegészségügyi szol-
gálat tárgyalására, vagyis a községi, törvényhatósági s még
felsőbb hivatalos közegeknek a közegészségügy érdekében viendő
szerepe kiosztására. S ezen második főrészben bőven s világosan
körvonalozva van, hogy mi a teendője, mennyire terjed hatásköre
e fontos téren a falusi bírónak, jegyzőnek, szolgabírónak, rend-
őrségi első tisztviselőnek vagy polgármesternek, főispánnak; köz-
ségi kör- vagy járási orvosnak, törvényhatóságok tisztii főorvosai-
nak; községi, törvényhatósági, egészségügyi bizottságoknak,
törvényhatósági közgyűléseknek, közigazgatási bizottságoknak,
belügyminiszteriumnak, országos közegészségi tanácsnak.

IV.

A közegészségi törvény érdemei s némely hiányai.

A közigazgatás egészségügyi ágában nagy horderejű ujitás
rejlik abban, hogy az egészségügyi törvény a falukat, kis közsé-
geket ugynevezett egészségügyi körökbe csoportosítja s velök orvost
tartat. Ezen ujitás felől a miniszterelnök s belügyminiszter ur
államférfiúi mély belátásával nyilatkozott akkor, midőn a f. évi
február hó 24-kén tartott országos ülésben azt mondá, hogy „a
körorvosi, községorvosi intézményt olyannak tartja, a mely nél-
kül egészségügyi törvényt csinálni is kár.“

Alkalmasnak találok itt a híressé vált Ziemssen-féle orvosi műgyűjtemény I. kötetéből pár sort idézni, melyben Geigel Alois würzburgi tanár azt mondja, hogy „azon alany (subjectum), melynek állapotaiival a közegészségtan és közegészségügy foglalkozik: meghatározott társadalmi egység vagy egyén,— a község“. (26.lap). Nagyon könnyű belátni, hogy a mi közegészségi törvényünk kitűnően intézkedik, a midőn a társadalmi egyén a község számára minden bajban azonnal segítségül hívható orvost rendel.

Általában e törvény figyelmes átvizsgálása feljogosít bennünket arra, hogy hatása s következményei iránt jó reménységet tápláljunk. Csupán csak az ő benne foglaltak s legnagyobb részt a helyesen körvonalozott újítások alapján néhány év alatt közegészségi viszonyainkban kedvező fordulatnak kell bekövetkezni. Nagy elfogultság volna, ha e törvénybe fektetett elveket megfontolva, ettől az elismerést megtagadnók. Nem tehetjük azt mi sem, kik e törvényt javaslat korában némely pontjaiban megostromolni segítettünk.

Mert lehetetlenség jóra nem vezetni annak,

hogy ezután a lakhelyek légkörének, talajának, vizének tisztán tartására felügyelni, arról rendelkezni a hatóságoknak kötelessége leend (II. fejezet 10. §.);

hogy az egészségre káros befolyású lakhelyek a hatóság által szükség esetén kiüritendők, sőt „kisajátítás útján végkép eltávolítandók“ (II. fejezet 11. 12. §§.);

hogy lesz, a ki arra ügyel fel, miszerint „az iparüzletek nem gyakorolnak-e a közegészségre ártalmas befolyást?“ (II. fejezet 15. §.);

hogy a 7 éven alól levő gyermekeket az, a ki az ő „gondozására törvényszerűleg hivatva van, vagy azt magára vállalta“ betegülés esetén, büntetés terhe alatt is tartozik gyógyíttatni (III. fejezet 20. 21. §§.);

hogy az iskolákat egészségügyi felügyelet alá is veszik s nem engedik a test egészségétől függő szellemet, mint a haza kincsét, elsenyvedni, megromlani (III. fejezet 27—35. §§.).

Lehetetlen, hogy sok élet, sok termékeny testi vagy szellemi munkaerő meg ne maradjon a haza javára akkor.

ha tekintettel a rögtön támadt balesetekre „a népesebb városokban mentő intézetek állíttatnak“ (V. fejezet 41. §.);

ha azok, a kik vagy szegénységüknél fogva vagy otthonjuktól távol nyilvános beteg ápolásra szorulnak, törvényszabta tágas, jó levegőjű kórházba mehetnek;

ha járványokkal szemben félszeg, lágymeleg rendszabályok helyett törvényes rendet, erélyes eljárást állítunk;

ha gyógyfürdőinket nemcsak a gazdagnak, hanem a szegénynek is hozzáférhetővé tesszük s az állam a gyógyfürdőket sem hanyatlani, sem pangani nem engedi, hanem azokat értéküknek megfelelő színvonalra emelkedni törvényesen sarkalja s segíti (XIV. fejezet 100. 102. 103. §§.)

Nem szabad említés nélkül hagyni, hogy e törvény XIII-dik fejezetében a védhímő oltásnak — mint a hólyagos himlő pusztításai ellenében leghathatósabb védő eljárásnak meghonosítása által — Európa némely művelt államát megelőztük. Zárjel között megjegyezhető, hogy az a mag, melyet Mária Theresia uralkodása alatt hazánkban rendeleti uton elvetettek: 100 év múlva kelt ki nálunk törvényesen.

De a mily jól esik a törvénynek ezen ismételve felemlített intézkedéseire rámutatni: épen úgy fel kell tüntetni azt is, hogy egy némely szükséges fontos intézkedés mellözve van abban; némely rendelkezése pedig egy vagy más oldalról kifogás alá vehető.

Kár, hogy a szesz italok körül szomoruan tapasztalható mértékletlenségnek elmulasztott e törvény gátat emelni.

A gyermekek idő előtti munkára szorítása is kimaradt tárgyainak gazdag sorozatából. Pedig ez a fajta visszaélés vagy egészség-élet-ellenes vétség is gyakorlatban van nálunk.

A hideglelés is, mint hazaszerte pusztító tájkör egyszerű mindenkorra érvényes, tehát törvénybe ígatott óvó intézkedéseket érdemelne, sőt követelne. Mert nekünk, kik hazánkul, a földtan állítása szerint, valaha tengerfenékképen szerepelt földet bírnunk, csaknem minden évben harcolnunk kell eme veszélyes ellenséggel, ki a hadi sarczot ezerek és ezerek egészségéből s életéből rabolja el tőlünk.

Nagy kár az is, hogy ha már e törvény indokolható módon részletesen nem intézkedik is a lakhely-építkezés egészségügyi kellékeiről — tökéletesen elmellőzte a kórházakul használt épületek iránt el nem engedhető egészségügyi vagy itt már gyógytani követeléseket felállítani. Ha szabad kórházul akármilyen talaju vagy környékü telket, akármilyen ronda s jóra nem hozható épületet alkalmazni: akkor más szóval szabad rossz kórházakat létesíteni s fentartani is. Akkor soha se fogjuk leküzdeni s elhárítani azt a silányságot, melyben hazai kórházaink talán több mint két harmada sinylodik. Akkor sohasem fogjuk megérthetni, hogy

a királyhágon tul levő többnyire kitünő kórházak közül, pl. a sepsi-szent-györgyi 14 ezer forint tőkével*) hogy lehet kívülről meglepő szép, belülről meglepő jó, s hogy lehet egy másik, általunk szintén ösmert kórház évenként 7000 frt fentartási költség mellett kívül belől egyaránt meglepő rossz?

Kár, hogy a kuruzslást — mint a közélet egyik nehéz munkával kiirtható gyomját — e törvény továbbra is tenyészni engedi. Azt hiszem, hogy nem csalódom, a midőn az 52. §-t (VIII. fejezet) úgy értelmezem, hogy az nem a kuruzslást, hanem a kuruzslásért járó díjszedést tiltja csak. Ez pedig a törvényhozás célja nem lehetett, sehol és soha nem lehet. Ha valakit nem tanuk előtt elfogadott díjazásért felelősségre vonnak: az magát a legutolsó védő eszközzel, az esküvel is hamisan megmentheti s az igazságszolgáltatásnak nem marad egyéb teendője, mint a hamis eskütevőt felmenteni. Még négy szem közt véghezvitt dicséretet is bajos volna a bírónak kideríteni, nem hogy tiltott jutalmazást. Lehet, hogy a felvilágosodás terjedésére számított, a ki e §-t fogalmazta. Csakhogy a kuruzslás nem olyan mint a babona. Emez ellen a mivelődés eszközeivel lehet és kell harcolni: amazt szigorú törvénynyel lehet csak kiirtani.

Végül felemlíteni való az is, hogy természetes ásványvizeiben nagy kincset, de becsében eddig eléggé nem méltányolt s fel nem használt kincset bíró hazánk nem lehet hivatva a mesterséges ásványvizek — mint halvány és erőtlen utánzások istápolására. Pedig a XIV-dik fejezet végső (108.) §-a ezt is engedélyezi.

V.

A közegészségi törvény tárgyalása az alsó és felső házban. Észrevételek.

A mely eszme érdekében 1848-ban a felelős magyar kormány megalakulása után a budapesti orvosi kar önmagával nem bíró hazafiui lelkesedésében az első lépést 8 nap alatt kidolgozott javaslatával „az álladalmi közegészségi és orvosi ügy rendezéséről“ megtette**) azt a nagy horderejű és megérett eszmét a tör-

*) Gross Lipót Emlékirata a hazai betegápolási ügyről.

**) Lásd az „Orvosi Tár“ 1848. évi Mártius 26-diki számában Dr. Flór F. és az ápril 9-diki számban Dr. Bugát P. „Paulo majora canamus“ jelszavu czikkét.

vénynyé alkotás nagy munkája alá vette f. évi február hó 23-án a jelenben működő országgyűlés. A ki ama „Javaslatot“, mint a 8 napi munkával megbízott választmány jegyzője fogalmazta: ezt a napot a jelenlegi országos közegészségi tanács elnöki székén érte meg. Rajta kívül talán még csak hárman élnek a 15 tagu választmány tagjai közül. Ezeken és még a hazában ki tudja hol s hányan élő akkori szakférfin kívül ama nagy emlékü korszak orvosaitól 28 évnyi messzeségben élő orvosi rend lehetett tanuja azon időpontnak, melyben a hazai közegészség rendezésének igéje a jelen gondolkozás fokát jelezni kívánó §§-okban a törvényhozás országos termében megjelent.

S a midőn megjelent, nem támasztott maga ellen semmiféle határozati javaslat alakjában jövő ellenzést, s azon beszédek, melyeket általános vitatkozás czimén maga körül keltett, nem egyebek, mint az általános érdekelttség, helyeslés, elismerés legjobb akaratu hangjai. Által érezte a képviselőház az előadónak azon igaz hazafiságot lehellő szavait, hogy „ha figyelembe vesszük egy helyes elveken nyugvó törvénynek hatását, melyet az ugy a népesedési irányzat érdekében, — különösbben a népesedési mozgalom kedvező irányzatára nézve — mint egy életerős nemzedék erőteljes fentartására és fejlesztésére gyakorol: ugy különösen nekünk Európa népcsaládai közt elszigelt állásunkban kettős kötelességünk megragadni minden módot és alkalmat, és törvényhozási intézkedések által odahatni, hogy — fájdalom — nagyon is leverő népesedési viszonyaink minél előbb javuljanak.“

Egyetlen egy orvos mondhatott e tárgy felett országgyűlési beszédet, mert a nemzet választóinak akarata nem küldött többet a törvényhozás terére. E beszéd egy figyelemre méltó eszmét rejt magában, melyet ezen alkalommal senki más nem hallatott a magyar országgyűlésen.

„Ha eddig annyira elhanyagolt közegészségi viszonyainkon ép ugy mint népesedési ijjesztő — mondhatni — végzetteljes hanyatlásainkon segíteni akarunk; ha az államunkban eddigelé alig ismert hygienét és prophylaxist honosítani és fejleszteni kívánjuk: akkor nem elég csak közegészségi törvényt alkotni, hanem arról is gondoskodni kell, hogy az állam maga ezen saját lételét annyira érdeklő ügyet direct megbízható szakértők által czélszerűen és pontosan kezeltesse. De másfelől biztosítani kell az államnak magát az iránt is, hogy a szakértők nemcsak a közegészségügyi törvényt és szabályokat, hanem a közigazgatásiakat is ép ugy

mint a statistikát és meteorológiát értsék és mint felelősségre vonható hivatalnokai az államnak, egészen ezen hivatásuknak szenteljék életüket“.

Oly irányt jelölnek ki e szavak könnyen érthetően és meggyőzőleg világosan, a mely irányban sokan fognak haladni az orvosok közül közegészségügyünk első szobán forgó törvényes rendezése után azonnal vagy később; s a mely irányu eltérés következtében az orvosi rend két különböző feladatot teljesítő osztályra fog szétválni: az állami hivatalt viselő és a közéleti gyakorlatot űző orvosok osztályára. Épen olyan leendő ez a különbség, mint a minő elkülöníti a jogászból lett bírót a jogászból lett gyakorló ügyvédtől. A mint ezt az idézett beszéd további folyamában is érintve látjuk.

Nem ily meggyőző tárgyhoz szólást találunk a harmadik országgyűlési beszédben, mely különben megtámadni nem való alapeszméjét úgy fejtegette és okadatolta, hogy az egészségtan tanítása a közoktatás terén „alulról egész a legfelsőbb iskoláig“, „a közegészségügyet jobban fogja előmozdítani, mint Magyarországnak összes orvosi személyzete“.

Mire a törvényjavaslatnak általánosságban és részleteiben leghatalmasabb védője megjegyvezvén, hogy az orvosok tevékenységét e tekintetben nem ily kicsire becsüli — ráolvasta a törvényjavaslat e szavait: „általában az egészségügy szempontjából főfigyelmet érdemlő szabályok a népiskolákban tanítandók“.

A törvény ezen szavaira (V. fejezet 40. §.), itt az elmondandók vége felé is megjegyvezhetjük, hogy ha a közegészségi törvényben a népiskolák egyik tantárgyáról lehet intézkedni, akkor arról is lehetett és kellett volna gondoskodni, a mi a közegészség-tani vagy magán egészség-tani oktatás elmellőzhetetlen előfeltétele, a népiskolákra nézve, hogy t. i. a tanítandó tárgy az oktatónak is, tehát a tanító és papi képezdékben is tanítassék.

A közegészségi törvényjavaslat részletes tárgyalása oly gyorsan haladt előre, hogy a szöveg felolvasása aligha nem vett annyi időt igénybe, mint a felolvasó tisztet teljesítőket itt-ott félbeszakító egy-két beszéd. Azok között is igen kevés volt, a mely mást akart kivinni, mint az elfogadásra ajánlott szerkezet szóbeli módosítását.

Először a törvényjavaslatnak azon intézkedése állott ki csekély ostromot, mely elrendeli, hogy a ki valamely beteg gyermek gondozására hivatva van, vagy azt elvállalta, ezt büntetés

terhe alatt is gyógyíttatni köteles. Azok az indítványok, a melyek szerint a hanyag gondviselő ne legyen feltétlenül megbüntetendő, hanem csak megbüntethető, vagy nem mindenkor, csak az elhanyagolt gyermek meghalása esetén, mint szigorú törvénybe nem illők, mellőzésbe részesültek.

A mitől — a felemlített csekély változtatási kísérlet kivételével — XII. fejezet megmenekült: nem kerülhette ki a XIII-dik fejezet. A védhímlőoltás általánosan kötelező behozatala sikra szállított maga ellen magánjogot védő eszméket, és a megdönthetetlen orvosi tapasztalatokkal szemben törpe kisebbséggel ellenzékeskedő véleményeket. De siker nem koszoruzta, nem is koszoruzhatta ezt a támadó harczot. Mert még az orvosi tapasztalatokkal nem bíró országgyűlés is gyenge fegyvereknek ösmerte fel az elősorolt okokat, több mint egy század óta alkalmazott s más miveltnél népnél is törvényesített mentő eljárás megdöntésére.

Mondva volt, hogy a törvényjavaslat ezen intézkedés által „rá octroyálja a hímlőoltást, meggyőződésük ellen, azokra is, a kik nincsenek meggyőződve annak hasznosságáról, sőt a kik az ellenkezőről vannak meggyőződve“ (Vidliczkay).

Ez az állítás a törvény XIII-dik fejezetére nem alkalmazható, mert a kiket az állam minden áron be akar oltatni, azoknak még nincs semmiféle meggyőződésük a hímlőoltásról, a kiknek pedig meggyőződésnek keresztelt gondolataik vannak e tárgy felől, vagy a kik egyenesen harczolnak a hímlőoltás ellen, a szónoklás vagy irodalom mezején, azok már réges-régen be vannak oltva, s azokat az állam erőnek erejével nem akarja újra oltatni.

Az volt és úgy volt tovább mondva, hogy „tessék az államnak e kérdésbe be nem avatkozni“. De ha már e törvény III-dik fejezete egy hang ellenvetés nélkül felállította azt az eléggé nem magasztalható elvet, hogy „a gyermekek egészségi állapota hatósági felügyelet és intézkedés tárgyát képezi“: akkor az államnak mint legfőbb hatóságnak kötelessége e kérdésbe is beleavatkozni.

Hasznos tapasztalást merithetünk e tekintetben Fodor József budapesti egyet. tanár „Közegészségügy Angolországban“ czimű művéből, melynek 179-dik lapján ez olvasható: „a művelt legszabadabb önkormányzati joggal bíró s e mellett önerőből működésre szokott nép, az angol nem volt képes az egészségügy terén említésre méltót életbe léptetni addig, míg az államhatalom a parliament törvényeivel közbe nem lépett, — az angol nép, a

melyben oly annyira megvolt az egyéni jogkör tiszteletének érzete, — a mely ezen jogkörét elfogultságból gondatlanságból reája háromollható rossz ellen oly lelkesen tudta védelmezni, nem volt képes eredményre jutni törvény nélkül. S Angolország a himlő-óltást régen törvényesen kötelező erejűvé tette. De nem is eredmény nélkül. Mert „a himlőben halálozás Angolországban egyáltalán s különösen Londonban a múlt században igen magas volt; az óltásnak behozatala, kiterjedése óta azonban a harmad rangu halálokok közé süllyedt le“.*)

Arra nézve, hogy a törvény ne döntsön a himlőóltás javára, fel volt az is hozva, hogy e térerén „ellenkező orvosi elméletek tűnnek fel“. Oszintén be kell vallanom, hogy én mint orvos erről nem bírok tudomással. A mit e tekintetben tudok, azt röviden a következőkben foglalhatom össze :

Orvosi tapasztalás az, hogy a tudományunk szerint vérfer-tőzésem alapuló betegségek — mint a typhus, hólyagos himlő, scarlat stb. — olyan sajátságot tüntetnek fel, hogy azon emberi testben, mely dulásukat egyszer már kiállotta, másodszor általában nem — csak ritka kivételképen lépnek fel. Ennek magyarázatául az orvosi tudomány azt hirdeti, hogy ezen betegségek az irántuk eredetileg létező fogékonyságot, egyszeri szereplésök után annyira csökkentik, hogy mintegy kioltják. Ezen felfogás értékesítése céljából a múlt században azt a találmányszerű kísérletet tette az angol ész, hogy az emberi himlő-pattanás nedvével egy-két helyen az ép embert beóltotta. S ennek eredményeképen az addig himlőben nem szenvedett ember himlő-pattanásokat kapott nemcsak egy-két helyen, hanem egész testében. A betegülési hajlamnak illetén halálos veszélylyel is szövetkező kiirtása azonban a kitüzött cél elérésére alkalmasnak nem bizonyult be. Nem is állította ezt helyesnek a nem jól kiütött kísérlet után egy perczig se senki. Hanem mikor az emberi himlőéhez rokonanyagot — a tehénhimlő pattanásokból vett nedvet — az emberi test egy-két pontjára általültettették, s tapasztalták, hogy az — bár a vérbe is felszívódik, — még se lepi el himlőpattanásokkal életveszélyes lázzal az emberi szervezetet, hanem csak az átültetés pontjain támaszt hólyagokat; s tapasztalták, hogy az így beóltottak közül, a be nem óltottakhoz képest, sok százalék megmenekül az emberi himlőben megbetegedéstől, s hogy a még is megbetegültek közül

*) Fodor József: „Közegészségügy Angolországban“ 85. 86. lap.

sok százalék megmenekül a haláltól, megmenekül meg nem halás esetén a vakságtól, siketségtől, még a kisebb jelentőségű himlőhelyektől is, akkor igaz és szent meggyőződéssel kezdtek hirdetni, hogy a védhimlőoltás az emberiségre nézve jótétemény s méltó arra, hogy az egész világ megismerje s a maga jobb voltáért kövesse.

Ennyiből áll az az orvosi elmélet, melylyel a szintén előadott hasznos nagy tapasztalati tényeket ez idő szerint a tudomány magyarrázza. Más, vagy több ide vágó elméletet én nem tudok, tudomásom szerint nem is tanítanak. Mert az, hogy valaki botorul kétségbe von óriás számu egyes esetekből alaposan le származtatott következéseket s azokból összeállított tant, nevezhető hitnek, szerény egyéni véleménynek, vagy hypochondriának, vagy még ennél is nagyobb betegségnek, csak elméletnek nem.

Ilyesmire tehát hivatkozni is czélszerűtlen, sőt a szónoki vagy más érdem kockáztatása miatt nem is tanácsos.

Minden szépnek, jónak és igaznak akadt s ezután is akadni fog gáncsolója, ellensége. A lelkiismereti vagy polgári szabadság és a tudomány áldást termő fájának tövén egyiránt rágódnak férgek és férgesckék, s néha ha az időjárás kedvez, meg is szaporodnak, de azután megint elvonulnak, a rongáló munkában elzsidbadnak, mikor a felvilágosodás vagy jogérzet éltető — rájuk nézve égető napja felragyog.

Sokáig is időztünk e tárgynál. De az emberiségnek minden jótéteménye az éltető levegőtől a társadalmi rendig megkövetelheti azt maga iránt, hogy az, a ki becsét érti, fel tudja fogni, védelmére keljen, és a szemben álló ártalmas vagy ártatlan ellenégeket önnönmaguknak bemutatni alkalmilag el ne mulasztja.

Még pedig fel kell említeni azt az egyetlen körülményt, melyet a himlőoltás ellenei átlukaszthatatlan paizsnek képzelnek s elfogultságuk elé tartogatnak. Van egy ragályos emberi betegség, melyet az emberi testbe beoltott, azután ismét oltási czélra kivett tehénhimlőnyirk egyénről egyénre átültethetne,

ha a védhimlőoltás nem olyan emberek szakmunkája volna, a kikre az emberiség jótéteményeinek ellenzői életüket is rá szokták bízni;

s ha az állam ezt az eljárást nem a legszigorubb felelősség mellett ruházná át a szakférfiakra;

s ha az emberről emberre oltás ezen félelmes eshetőségét ki nem lehetne kerülni egyenesen tehénből vett himlőnyirk segítségével-

vel. Hogy volna szabad, ezeket tudva, e tekintetben haladéktalanul nem intézkedni, a himlőoltást általánosan kötelezővé nem tenni, mikor „tizenöt ezer élet vesz el hazánkban évenként azért, mert késünk himlőoltási rendszerünket javítani“*).

A közegészségi törvény részletes tárgyalása még két pontnál állapodott meg. Az első megállapodás eredményeként a Priznitz nevére történt hivatkozás után törvényben kimondatott, hogy: (100. §.) „Gyógyforrásokul tekintetnek : a) ásványforrások stb. b) vízforrások, melyek kellő mennyiségű tiszta, üde forrásvízzel bírnak“.

A második megállapodásnál a községi, kör orvosi intézmény mulhatatlan szükségességét kellett feltüntetni, felmerült pénzügyi aggodalom ellenében. S ezzel a részletes tárgyalás is nem sokára véget ért.

A képviselőház a törvényekkel eszközrendő egészségügyi igazgatás alapkövét letette 1876. február 24.

A felsőházban három héttel később került a közegészségi törvényjavaslat napi rendre. A felső tábla állandó hármass bizottságának jelentése s a törvényjavaslat indokolása előzte meg a pontonként elővett felolvasást. A hármass bizottság egy-két észrevétele vita nélkül megérte az elfogadást. Mindössze az országos közegészségi tanácsot a maga szervezetében és jelentőségében feltüntető 169-dik §-nál jelent meg indítványképen egy toldalék „melynek célja az, hogy a hasonszenvi ügyekre vonatkozó tárgyakban utasítsák a miniszter, hogy a hasonszenvi szakmát képviselő tanárokat és az e részben működő országos orvosegyletet venné tanácsadónak“. (Vécsey József br.)

E toldalékra vonatkozó válasz feltüntette ugyan azt, hogy a mennyire nem volna helyes „megtiltani, hogy bizonyos esetekben hasonszenvi orvosok is megkérdeztessenek: épen úgy nem volna ismét helyes szemben más orvosokkal csak ezeket kiemelni és rájuk nézve intézkedést tenni“, mindazonáltal a felsőház követező szónoka így nyilatkozott, hogy :

„A miniszterelnök ur ő Excellentiájának nem sikerült csekélységet kapacitálni az indítvány felesleges voltáról“. Csak hogy a főrendiház többsége már ekkorra kapacitálva érezte magát, habár az említett beszéd további folyamában azt is kimondotta, hogy : „ha ezen törvény az indítványozott módosítás nélkül

*) Fodor József. „Közegészségügy Angolországban“ 54. lap.

életbe lép: akkor az a tényleg létező állapottal szemben hátralepés a homeopathiai szakra nézve“.

E felszólalás az indítványnyal együtt célját nem érte s néhány percz múlva az alsóház által elfogadott javaslat itt is el volt fogadva.

VI.

U t ó h a n g o k.

„Csak a mult század vége felé elevenedik fel az eszme — írja a nagyhirű jogtudós és jogbölcész Stein Lőrincz, hogy az egészség alapja az elemi viszonyokban rejlik, és hogy az egészségügy súlypontja nem a rendészet és a már felforgó betegségek gyógyításában, hanem az egészség fentartásának feltételei ápolásában fekszik. Ezen eszme öntudatra az epemirigy által jut, mely e tekintetben valódi áldás volt Európára nézve.*) Zokon lehetne venni a legutóbbi tételt, mely az idézetben döntő szerepet játszik — ha az nagyon is igaz nem volna. Azonban nem lehet mondani, hogy ez a kemény kitétellem bemutatott rugó csak maga mozgatná a korszellem által kijelölt irányban működő törvényhozó észet.

Legalább nem mindig és nem mindenütt.

Angolországban „az első terjedelmes s szigoron egészségügyi törvény a Public. Health Act 1848.“ csakugyan a cholera kitérését nyomban követő általános ijedtség nyomása alatt jött létre.**)

De minálunk a népesedés folyamatában járványok nem léteben is folytonosan tapasztalható nagy veszteségek látszanak első rendű tényezőknek a legelső egészségügyi törvény létrehozása körül. A február 23-ki országgyűlési beszédek népesedési viszonyainkról, mint „kedvezőtlenről, — nagyon is leverőről s ijjesztőről“ emlékeznek meg.

Minket a járványokon kívül gyűjtött számadatok és az azokból meritett tapasztalás ébresztettek öntudatra.

Azon körülmény, hogy Belgiumban a 60-dik életévet 100 közül 44 éri meg, Angolországban 41, Magyarországon pedig csak 30; tehát hogy amaz országokban 60 év előtt 59 vagy éppen 56

*) Stein L. Államigazgatás 91 lap. Magyar kiadás.

**) Fodor József budapesti tanár. „Közegészségügy Angliában“ című ösmeretes műve 164. lapján.

emberi élet alszik ki rendes körülmények között, nálunk pedig 70*), nagy erővel serkenthet is bennünket arra, hogy ezen társadalmi veszteséget államhatalommal, törvény erejével igyekezzünk alább szállítani.

Ezen utba igazító adatok feltüntetésében hazafiui érdemet szereztek orvos és nem-orvos statisztikusainak egyiránt: Dr. Weszelovszky K., Dr. Konek S., Keleti K., Körösi J. s több mások.

Ezen adatok által életre ébredt állami törekvés olyan, hogy az mindenkit egyaránt érdekel.

Hiszen mindenkinek kebelébe — sőt minden kornak lelkületébe — be van oltva ama hallgatagon, lappangva tenyésző vágy, mely a hosszú életért szótlanul eped.

A görög hitregék tündérvilágában épen örök ifjúság eszméjével találkozunk. A közelébb letűnt századok gondolattöredékei közt pedig ott találjuk a bölcsek kövét, mint a jó egészség, hosszú élet után törő eszmemenet eltévesztett kiinduló pontját.

Szóval, ez a vágy mindig létezett, mindig is létezni fog, s szintoly könnyű rámondani, hogy örökké csak vágy maradand.

Csakhogy a dolog nem egészen úgy van. Az élettartam meghosszabbítása iránt általában táplált vágy részben teljesezésbe mehet.

Hazai lapjaink közül a „Gyógyászat“-ban néhány hó előtt két igen érdekes közlést olvastunk. Egyik Flourents francia élet-tantudósnak azon talán sokak előtt ösmeretes nyilatkozata, melyszerint az épséggel megáldott emberi test „úgy van alkotva, hogy 100 évnél tovább élhet“.

Még ezt nem nagyon hinnők el csupán azért, mert mondván. De hogy czáfoljuk meg, midőn 110—140 évet élt emberekről hallunk s oly temetésekről olvasunk, melyeken őszbe csavарodott unonák képezik a gyászkiiséret legfeltünőbb részét?

Másik érdekes közlés nem nagyon régi keletű statisztikai adatoknak azon bizonyága, melyszerint Franciaországban 1817-ben az élettartam középszámítással 31 évet és 3 hónapot tett, ma pedig tesz 39 évet és 8 hónapot. Hol keressük ezen nem is nagyon lassu, hanem annál örvendetesebb haladás okát?

Nem valamely egyenesen az élet meghosszabbítását czélozó egyoldalú vagy hiu törekvésben, hanem számos összevágó esemény együttes hatásában. Ilyenek lehetnek:

*) Fodor József. „Közegészségügy Angliában“. 45. lap.

a köztisztaság iránti érzék felébredése s ennek roppant horderejű folytonos nyilvánulása. Továbbá

a sokoldalú haszonnal járó népoktatás terjedelmesebbé tétele.

A vagyontalanokról, betegülésük esetére szóló, állami vagy helyhatósági gondoskodás, vagyis a rendszeres s kellő mérvben alkalmazott orvosi segély általánosítása.

Vagyonosabbaknál az egészség szilárdabbá tételére megkívántató kényelem rendes határok közt.

És még sok más általánossá vált czélszerűség, miket a XIX. század műveltsége teremtett.

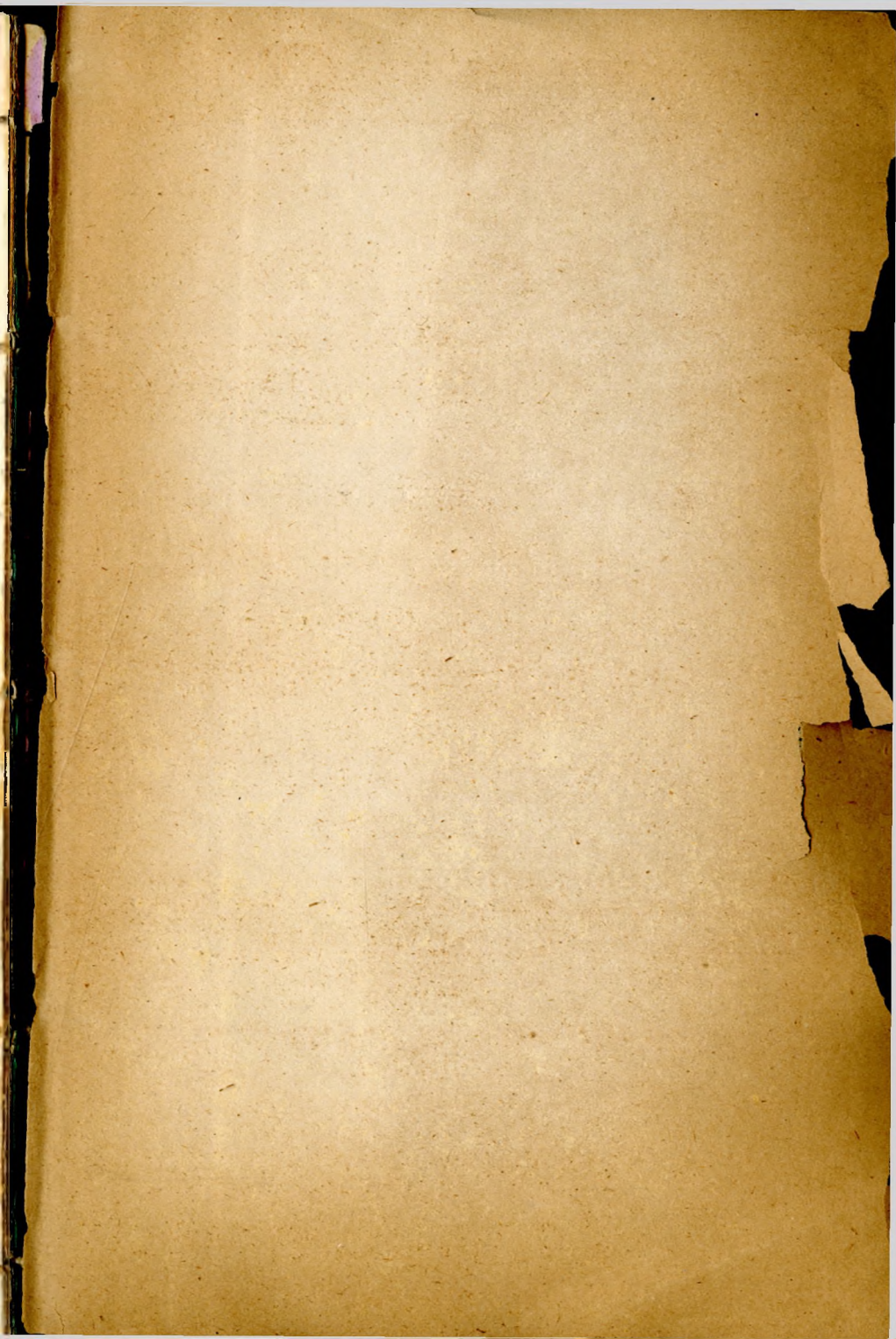
Feltűnő dolog, hogy a hosszú élet s a jó egészség után esdeklő vágy oly idős, mint az emberiség, s azon gondolat, hogy e vágy nagy feladatot róv arra, a ki ezt táplálja a legtöbb helyen még meg se született!

Pedig ennek kell a társadalom öntudatos eszméjévé válni.

„Ámde még mindig szokva lévén ahhoz — mondja Stein Lö-rincz*) — hogy a kormánytól igen sokat várunk, a népek még e körrel — melynek egy kormány sem képes egyedül megfelelni — igen keveset foglalkoztak. Az általános álláspont még most is az, hogy az ép és erős egészség értéke és feltételei helyett a betegségek okai, veszélyei és ezek megszüntetése a főfigyelem tárgyai. Az utóbbi tekintetben a kormány sokat tehet, de az egészség fenntartására igen keveset; e téren legtöbb segély a szabad igazgatótól várható. A kormánynál megmarad az általános felügyelet, és vezetése mindazon elemeknek, a melyek minden helyi határon túl — általános hatásuk. Ellenben a helyi egészségügyi igazgatás az önkormányzati testek és mindenekelőtt a község dolga maradjon. Csak akkor fog a helyzet javulni, ha a községek beismerni fogják, hogy a kebelükbe tartozók betegségei nekik tiszerte többé kerülnek, mint a mennyibe egészségük fenntartása kerülne. Az orvosi czélokra keletkezett egyletek egyik főfeladatát képezi ezen igazságnak érvényre juttatása“.

Szolgáljanak e végső szavak az én jelenlegi fellépésem és a közügyek szeretetéből eredt csekély munkám igazolásául is!

*) Kautz fordítása 91. lap.

2012

2002

